

21.c. POLSKA W NOWYCH GRANICACH W 1945 r.

1. Granice państwa

Granice państwa polskiego po II wojnie światowej znaczeni się różnią od granic przedwojennych. Decydujący wpływ na kształt polskich granic miały postanowienia podjęte na konferencjach Wielkiej Trójki w Jałcie i Poczdamie. Należy również pamiętać, że ZSRR i państwa zachodnie miały inne koncepcje rozstrzygnięcia sprawy polskiej w zależności od przyjętej przez nie strategii politycznej. Na konferencji poczdamskiej, która zakończyła swe obrady 2 sierpnia 1945 r., podjęto następujące postanowienia w sprawie kształtu polskich granic: do Polski włączono większą część Prus Wschodnich (z wyjątkiem terenów z Królewcem, które oddano ZSRR), oraz obszar dawnego Wolnego Miasta Gdańska. Ziemie na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej zostały oddane Polsce w zarząd administracyjny do czasu zwołania konferencji pokojowej, która miała zadecydować o ich przynależności. Układ zakładał wysiedlenie ludności niemieckiej z tych terenów i jej przesiedlenie do radzieckiej i angielskiej strefy okupacyjnej w Niemczech. Ustalono również, że wschodnia granica państwa polskiego będzie się pokrywała z linią Curzona (mniej więcej linia rzeki Bug). Niestety kwestia granic pozostała otwarta, gdyż konferencja pokojowa w sprawie Niemiec nigdy się nie odbyła.

Ostatecznie granice Polski miały następujący przebieg:

- **granica wschodnia** – biegła od źródeł Sanu, na zachód od Rawy Ruskiej, wzdłuż Bugu, na wschód od Białowieży, na zachód od Grodna, wzdłuż linii równoleżnikowej przebiegającej na północ od Braniewa i Gołdapi aż do Zalewu Wiślanego i Mierzei Wiślanej. Przebieg tej granicy ustalono ostatecznie w polsko – radzieckiej umowie granicznej z 16 sierpnia 1945 r., która potwierdzała stan istniejący od 1944 r.
- **granica zachodnia** – ziemie położone na wschód od linii biegnącej od Morza Bałtyckiego bezpośrednio na zachód od Świnoujścia, a stąd wzdłuż rzeki Odry do jej zbiegu z Nysą Łużycką i wzdłuż tej rzeki do granicy z Czechosłowacją, zostały oddane Polsce w zarząd administracyjny do czasu konferencji pokojowej i jej postanowień. Ponieważ nigdy do niej nie doszło, a Niemcy uległy podziałowi na dwa niezależne państwa Polska podpisała układy graniczne z każdym z nich:
 - 1) Układ z NRD (Niemiecką Republiką Demokratyczną) w Zgorzelcu – 6.07.1950 r. Premierzy Polski i NRD (Józef Cyrankiewicz i Otto Grotewohl) podpisali układ o uznaniu ostatecznego charakteru granicy na Odrze i Nysie Łużyckiej.
 - 2) Układ z RFN (Republiką Federalną Niemiec) w Warszawie – 7.12.1970 r. Układ podpisali premier Józef Cyrankiewicz i kanclerz Willy Brand. Był to układ o normalizacji stosunków. M.in. RFN uznała zachodnią granicę państwa polskiego.
 - 3) Konwencja polsko – niemiecka z 14.11.1990 r. Po zjednoczeniu Niemiec Polska podpisała z Niemcami konwencję, która potwierdzała dwa wcześniejsze układy.
- **granica południowa** – kwestią sporną była przynależność Śląska Cieszyńskiego i Kotliny Kłodzkiej. Państwo polskie chciało by granica na Śląsku Cieszyńskim przebiegała zgodnie z umową z listopada 1918 r. Czechosłowacja chciała by granica była taka sama jak przed 1938 r. Ostatecznie Kotlina Kłodzka została przyłączona do Polski (została w granicach państwa polskiego), na Śląsku Cieszyńskim przywrócono więc granicę sprzed układu w Monachium (1938 r.)

2. Powierzchnia i ludność nowej Polski.

a) powierzchnia państwa – wynosiła około 311,7 tys. km², z czego około 208,9 tys km² wchodziło w skład przedwojennej II RP. a 102,800 km² to obszar Ziemi Odzyskanych (dane zaczerpnięto z „Historii ustroju i państwa polskiego” J. Bardach). Ziemie te były strasznie zniszczone. W ruinach leżały główne miasta: Warszawa, Wrocław, Szczecin, Gdańsk, Poznań. Polska była jednym z najbardziej zniszczonych państw Europy. Poza granicami nowej Polski znalazły się : Polesie, Wołyń, Podole, Wilno, Lwów. Nowymi ziemiami były: Prusy Wschodnie, Pomorze Zachodnie i Śląsk Opolski.

b) ludność: zgodnie ze spisem ludności, przeprowadzonym w lutym 1946 r., na ziemiach Polski mieszkało około 23,9 mln mieszkańców. W porównaniu ze stanem z 1938 r. nastąpił spadek o ponad 30%. (Historia 1945 – 1990 Roszkowskiego). Zgodnie z oficjalnymi szacunkami podczas wojny i okupacji zginęło około 6 mln obywateli II RP, w tym około 3 mln Żydów. To stawia państwo polskie na czele listy państw, które poniosły straty ludzkie podczas II wojny światowej (w stosunku do liczby ludności) – straty te oblicza się na 22% (J. Bardach). Na skutek wojny około 600 tys. osób zostało inwalidami, około 1 mln osób było dotkniętych różnymi chorobami, na ziemiach polskich żyło około 1 mln sierot. Oblicza się, że około 1,5 mln żołnierzy polskich i osób cywilnych umarło bądź zostało zamordowanych w ZSRR (Roszkowski).

c) migracje i przesiedlenia:

- na mocy umowy między Tymczasowym Rządem Jedności Narodowej (TRJN) a ZSRR z 6.07.1945 r. Polacy i Żydzi, którzy umieli udokumentować obywatelstwo II RP sprzed 1939 r. mogli wybrać przynależność państwową i miejsce zamieszkania. Należy pamiętać, że wcześniej, bo już w 1944 r. Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN) zawarł umowy repatriacyjne z Białoruską SRR, Ukraińską SRR i Litewską SRR. Do 1.04.1945 r. z terenów tych repatriowano około 300 tys. Polaków i Żydów (A. Czubiński, Najnowsze dzieje Polski 1914 – 1983). Łącznie repatriacje Polaków z Kresów Wschodnich w latach 1944 – 1947 objęły 1 mln 240 tys. osób. Z pozostałych rejonów ZSRR w latach 1945 – 1947 do Polski przybyło 266 tys. osób. Należy również pamiętać o Polakach zmobilizowanych do armii polskiej, którzy przybyli do Polski wraz z frontem (około 300 tys.). W ZSRR pozostało około 1,6 mln Polaków (Roszkowski)
- zgodnie z umowami poczdamskimi z ziem polskich mieli zostać repatriowani Niemcy. Według danych polskich na Ziemiach Odzyskanych mieszkało około 3 mln Niemców i 1 mln Polaków. W latach 1945 – 1946 wyjechało z Polski około 2,5 mln Niemców; później akcją repatriacyjną kontynuowano w wolniejszym tempie
- z ziem polskich przesiedlono również Ukraińców, Białorusinów i Litwinów. W latach 1945 – 1947 do ZSRR przesiedlono: 480 tys. Ukraińców, 36 tys. Białorusinów, 20 tys. Litwinów (Roszkowski)
- z Zachodu powróciło do Polski łącznie około 800 tys. osób. Pozostało na Zachodzie około 500 tys.

d) skład narodowościowy ludności – państwo polskie stało się państwem prawie jednolitym pod względem narodowościowym. Polacy stanowili przytłaczającą większość. Pozostało około 150 tys. Białorusinów, ponad 200 tys. Ukraińców, około 10 tys. Litwinów i około 200 tys. Niemców. Łącznie mniejszości stanowiły około 2% ludności (Roszkowski).